

N:o 224.

Af herr **K. Starbäck**, om skrifvelse till *Kungl. Maj:t* angående
ändring af § 21 läroverksstadgan.

Den 26 maj 1902 aflät Luleå läroverkskollegium följande skrifvelse till Konungen: »I § 21 af skolstadgan är föreskrifvet, att lärjungarna skola under tillsyn af en eller flera lärare hvarje sön- och högtidsdag bevista högmässogudstjänsten. Detta stadgande anser Luleå högre allmänna läroverks kollegium vara ägnadt att väcka allvarliga bekymmer. Det yttre tvång på det religiösa lifvets område, som stadgandet om skolungdomens obligatoriska kyrkobesök under läsåret innebär, är farligt och leder lätt till olust och motvilja för gudstjänstfirandet i kyrkan. Söndagsfirandet bör vara en hemmets angelägenhet för den manliga ungdom, som undervisas i våra allmänna läroverk, lika väl som för folkskolans lärjungar samt för den ungdom, som erhåller sin undervisning vid våra flickskolor och andra enskilda läroverk. Det är för de unga bättre att få göra sina kyrkobesök vid sina föräldrars och målsmäns sida, än att det skall ske klassvis under skolans och vakthafvande lärares kontroll. Kyrkobesöken måste under närvarande förhållanden af lärjungarna själfva sättas i närmaste samband med deras skolgång. När läroverken stängas, då upphöra ock kyrkobesöken, som under terminen — tack vara skolans noggranna kontroll och disciplinära maktmedel — fullgjorts så regelbundet, och vid de stora kyrkliga högtiderna torde elementarläroverkens manliga skolungdom, åtnjutande den frihet ferierna

Bih. till Riksd. Prot. 1904. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 95 Häft. (N:o 224.) 1

skänka den från allt skoltvång, äfven i allmänhet anse sig med rätta fritagen från kyrkobesöken och underlåter så att besöka kyrkan, när församlingen i öfrigt som talrikast infinner sig. Ändtligen är den svenska kyrkans högmässogudstjänst både genom sin längd och den betydande del deraf, som utgöres af ett hufvudsakligen didaktiskt moment, nämligen predikan, af den art, att åtminstone skolans yngsta åldersklasser aldrig under några förhållanden borde tvingas att öfvervara densamma. Sker nämligen detta, blir den naturliga följderna i många fall, att den vana, gossen fått att söndag efter söndag med ouppmärksamhet och tankspriddhet följa gudstjänsten, äfven stannar kvar hos ynglingen.

Kollegium har sig ej bekant, att några menliga följder visat sig af den dispens från skolstadgans § 21, som varit samtliga elementarläroverk i Stockholm under en följd af år beviljad. Denna dispens har emellertid ledd till anordnandet af s. k. skolgudstjänster med frivilliga besök af skolungdomen. Kollegium vill därvid framhålla den stora betydelsen af dessa skolungdomens frivilliga kyrkobesök, som äro ägnade att med det goda exemplets makt påverka andan inom skolan i god riktning — ett inflytande, som omöjligen på samma sätt kan utöfvas, då en generaliserande skolstadgeparagraf tillämpas, som ej medger några skolungdomens egna initiativ, hvilka eljest kunde blifva af den största betydelse för de ungas karaktärsutveckling i religiöst afseende. För den händelse, att vederbörligt tillstånd kan erhållas, har församlingspastor i Luleå utlofvat sin medverkan till anordnandet af skolgudstjänst i Luleå stads kyrka minst en gång i månaden under läsåret.

Med åberopande af hvad här ofvan anförts får Luleå högre allmänna läroverks collegium i underdånighet anhålla, att *Eders Kungl. Maj:t* täcktes medgifva Luleå högre allmänna läroverk dispens från tillämpandet af § 21 i skolstadgan samt rätt att i stället minst en gång i månaden anordna skolgudstjänster i stadens kyrka med frivilliga besök af skolungdomen.»

Härnösands domkapitel, till hvilket skrifvelsen remitterades, afstyrkte bifall till densamma. Läroverksskollegiets anhållan blef dock i kungl. resolution af 19 september 1902 bifallen, så att befrielse från § 21 försöksvis medgafs från och med läsåret 1902—1903 tills vidare »under villkor dock, att i Luleå stads kyrka minst en gång i månaden under den tid undervisningen vid läroverket pågår hållas särskilda skolgudstjänster, afsedda för frivilligt deltagande från lärjungarnas sida».

Sedermera ha liknande skrivelser från andra läroverkskollegier aflåtits med i hufvudsak samma motivering. Så af Umeå högre allmänna läroverks kollegium, hvilkets anhållan tillstyrkts såväl af skolans inspektor som af stadens kyrkoherde T. H. Svartengren.

Ur den senares uttalande vill jag anföra följande: »De motiv, som tala till förmån för denna anhållan, äro endast två, men väga så mycket, att nådigt afseende verkligen kan på dem fästas. Vår svenska högmässa är för lång för ungdomen. Söndagsgudstjänsten räcker här $1\frac{3}{4}$ timme och ofta ej mer än $1\frac{1}{2}$ timme; men äfven detta senare tidsmått är för långt för de unga, som ej äro vana att sitta stilla mera än 1 timme i sänder. Lärjungarna i läroverkets nedre och nedersta klasser förmå icke hålla uppmärksamheten spänd ens så länge. Predikan i den vanliga högmässan tager icke hänsyn särskildt till ungdomens behof.

Ur dessa två synpunkter instämmer jag underdånigst i anhållan, att läroverkets ungdom måtte befrias från skyldigheten att bevista den allmänna gudstjänsten och att särskilda skolgudstjänster måtte i stället få anordnas.»

Om lämpligheten af gudstjänsternas anordnande i skolan yttras: »Där känner ungdomen sig mera hemmastadd än i kyrkan, där kan gudstjänsten utan olägenhet firas efter en starkt afkortad ritual, där läser någon af läroverkets herrar lärare en predikan för de unga, ifall vid det eller det tillfället en predikant icke står att erhålla, där får en af läroverkets äldre lärjungar tjänstgöra som organist, där skall gudstjänsten säkrast behålla sin karaktär såsom skolgudstjänst, och där uppstå inga anledningar till kollision mellan kollegiet och kyrkorådet.»

Både denna hemställan och liknande från Härnösands och Malmö läroverkskollegier afstyrktes af respektive domkapitel, och samtliga blefvo af Kungl. Maj:t afslagna, »enär den af Kungl. Maj:t tillsatta läroverkskommittén i sitt den 8 december 1902 afgifna betänkande, öfver hvilket utlåtande infordrats från vederbörande myndigheter, föreslagit ändring af berörda § 21 i läroverksstadgan samt frågan härom är på Kungl. Maj:ts pröfning beroende».

I sitt afstyrkande utlåtande af Härnösands läroverkskollegiums anhållan yttrar likväl domkapitlet slutligen: »För sin del har domkapitlet intet emot en till och med rätt betydande inskränkning af antalet obligatoriska gudstjänstbesök för skolungdomen. Därför har domkapitlet ock kunnat biträda hvad läroverkskommittén i detta afseende föreslagit. Kommitténs förslag är emellertid ännu ej lag, och något som helst skäl,

hvarför Härnösands läroverk skulle fritagas från hvad som ännu är gällande lag och i de flesta fall praxis, kan domkapitlet icke finna — —»

Den nu gällande § 21 af läroverksstadgan är af följande lydelse: »Lärjungarna beviste, under tillsyn af en eller flera lärare, hvarje sönd och högtidsdag högmässogudstjänsten enligt rektors af eforus godkända bestämmande; dock äge rektor efter pröfning af omständigheterna meddela lärjunge tillåtelse att vara från gudstjänst frånvarande.» Läroverkskommittén har i sitt betänkande föreslagit följande ändring: »Lärjungarna beviste, under tillsyn af en eller flera lärare, högmässogudstjänsten så ofta och i den ordning eforus på rektors förslag bestämmer; dock äge rektor — — —»

Visserligen tyckes denna ändring vid första påseendet tillförsäkra något större mått af frihet; någon garanti för minskad tvångsgudstjänst gifver den dock ej, då eforus blir den bestämmande, och såväl den af kyrkoherde Svartengren som af Härnösands domkapitel uttalade uppfattningen väl ännu är att räkna till undantagen. Tvärtom finnes all sannolikhet för att eforus i hvarje särskildt fall, inhämtande prästerskapets mening, vid sitt besluts fattande skall följa denna, äfven om den afviker från rektors och läroverkskollegiets. Och den föreslagna ändringen hindrar ej, att i somliga städer skolungdomen kan komma att tvingas att bevista hvarje högmässogudstjänst, en möjlighet som ej alls synes utsluten, då det, enligt hvad motionären har sig bekant, till och med händt, att prästerskapet framställt den önskan om icke fordran, att skolungdomen skall kvarstanna i kyrkan äfven under pågående nattvardsgång och till dennas slut. Ett sådant förhållande synes åtminstone motionären vara alldeles bestämmande för att i skolstadgan en klar formulering i föreliggande fråga må inrymmas. En praktisk invändning mot den af Luleå läroverkskollegium föreslagna anordningen skulle kunna stödja sig på svårigheten att finna präster villiga till det extra arbete, som särskilda skolgudstjänster komma att kräfvä. Skulle denna svårighet verkligen i något fall visa sig ööfvervinnelig, kunde ju gudstjänsten anordnas på sätt, som af kyrkoherde Svartengren i ofvan citerade utlåtande föreslås.

Om jag sålunda sammanfattar de skäl, som tala för en inskränkning af skolungdomens obligatoriska gudstjänster, synas mig dessa vara följande: Söndagsfirandet lider af tvång; det bör vara lika för all skolungdom, såväl folkskolans som elementarläroverkens, såväl den manliga som kvinnliga; det är svårt att inse, att lokala förhållanden må kunna inverka, så att å somliga orter fullständig eller större frihet råder mot

annorstädes; predikan är ej lämpad för skolungdomen, allra minst för de lägsta klasserna, och högmässogudstjänsten för lång. Till dessa i och för sig talande skäl kommer ännu ett. I föreliggande kungl. proposition i läroverksfrågan har en förlängning af läsåret till 38 veckor föreslagits. Ehuru väl, om detta förslag kommer att fastställas, samtidigt en utsträckning af loftiderna i olika klasser torde komma att äga rum, är särskildt mot slutet af läsåret faran för öfveranstängning för handen, och hvilken betydelse verkliga frisöndagar under sådana omständigheter komma att äga, ligger i öppen dag. På grund af hvad jag här ofvan anført, får jag därför föreslå,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att i skolstadgan bestämmelsen om skolungdomens gudstjänster finge följande lydelse: »Rektor må i samråd med läroverksstadens prästerskap minst en gång i månaden å lämpligt rum anordna skolgudstjänst med frivilliga besök af läroverkets ungdom.»

Stockholm den 4 mars 1904.

Karl Starbäck.